When rhetorical relations are maintained between two large fragments of the text, their number increases. But it isn't the disadvantage of the theory because the more the number of relations is, the more detailed the analysis of semantic characteristics is.

Key words: rhetorical relation, rhetorical structure, claim, ground, warrant, backing, rebuttal.

УДК: 811.161.2'373.2

І. І. Ільченко

Н. В. Ісачук

ОНІМИ – ПОКАЗНИКИ ІСТОРИКО-ХУДОЖНЬОГО ХРОНОТОПУ ЗБІРКИ В. ЧАБАНЕНКА «САВУР-МОГИЛА»

У статті досліджено специфіку онімів збірки легенд та переказів В. А. Чабаненка «Савур-могила». Розглянуто ономастичні класи, які становлять невіддільну складову мікросвіту художнього твору і є важливим засобом для створення ефекту реальності та вірогідності описуваних подій, правдивості культурно-побутового фону.

Ключові слова: антропонім, гідронім, онім, ономастикон, топонім, хронотоп.

DOI 10.34079/2226-3055-2019-12-20-175-182

Постановка проблеми. Особливість оповіді у фольклорному тексті генетично пов'язана зі своєрідністю його часопросторової організації. У текстах легенд та переказів Нижньої Наддніпрянщини «Савур-могила», записаних В. Чабаненком, визначальним засобом хронотопічної організації твору виступають власні назви. Вони стають маркерами часових та просторових відношень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом зростає інтерес дослідників до ономастикону різних регіонів України: Л. О. Белей, С. Л. Брайченко, С. О. Вербич, Д. О. Жмурко, В. М. Калінкін, Ю. О. Карпенко, Т. В. Кравченко, І. Д. Фаріон, В. П. Шульгач. Не залишається осторонь і Запорізький край – це праці таких дослідників як Л. П. Бойко, Л. І. Дука, І. І. Ільченко, Ю. В. Кравченко, Л. М. Стовбур.

Проте й досі небагато лінгвістичних розвідок, у яких би досліджувалися структурно-семантичні особливості онімів у творчості В. А. Чабаненка, хоч загалом творча спадщина письменника була предметом наукового вивчення (праці Л. В. Денисенко, М. К. Дмитренка, М. А. Жовтобрюха, О. А. Захаренка, І. І. Ільченко, І. Я. Павленко, С. П. Самійленка, М. М. Сидоренка, Т. Г. Шевченка, В. Ф. Шевченка).

Актуальність дослідження визначається необхідністю детального аналізу літературно-художньої ономастики Запоріжжя на прикладі видатної особистості цього краю – Віктора Антоновича Чабаненка, відсутністю ґрунтовних наукових досліджень, присвячених лексико-стилістичному аналізу ономастикону збірки «Савур-могила». Теоретично важливим і актуальним видається зв'язок досліджуваної теми із загальними проблемами української ономастики.

Метою статті є лексико-стилістичний аналіз власних назв у збірці легенд та переказів «Савур-могила». Досягнення зазначеної мети передбачає виконання таких

завдань: виявити всі власні назви; виділити тематичні класи онімів; визначити особливості функціонування онімів у легендах та переказах.

У 1990 році В. Чабаненко видає нову збірку «Савур-могила», до написання якої його спонукали активне бажання донести до читачів культурний скарб Нижньої Наддніпрянщини, читацький попит та накопичений новий фольклорний матеріал. У «Передньому слові» до «Савур-могили» укладач слушно зауважує: «Часи легенд для Нижньої Наддніпрянщини не минули. Сьогодні на цій героїчній землі вони продовжують творитися. Колись і їм подивуються наші щасливі нащадки» [5, с. 6].

На думку І. Павленко, вже сама назва та підзаголовок «Легенди та перекази Нижньої Наддніпрянщини» налаштовують читача на те, що Дніпровий Низ – це історичне Запоріжжя, з яким безпосередньо пов'язана українська ідея золотого віку і втраченого раю. Легенди, які записав В. Чабаненко, розповідають нам не тільки про найважливіший та найбільший скарб – січову скарбницю запорозького вільного духу, незалежності та козацької слави, але й про величезну кількість інших багатств, які запорозькі козаки залишили на цій території [4, с. 41].

У «Савур-могілі» подані детальна паспортизація текстів, посилання на всі використані джерела, заголовки легенд та переказів дано здебільшого упорядником. Варто зазначити, що саме Віктору Антоновичу вдалося віднайти та записати ту частину народної спадщини, яка довгий час ігнорувалася, а часто і переслідувалася.

Найчастіше у збірці «Савур-могила» вживається топонім Січ і не дивно, адже в минулому – це не тільки адміністративно-військовий центр, але й справжня держава запорозького козацтва: *Вони оце б'ють-б'ють ляхів або турків, а потім, як прийдуть на Січ та як загуляють, так неділі дві або три бенкетують* [5, с. 53]; *Тепер покоління запорожців, що кинуло Січ за Катерини, живе, кажуть, під турком на Чорних горах* [5, с. 48]; *Давай там помаленьку Січ будувати. Зробили нову Січ та й живуть* [5, с. 49].

А також у текстах легенд та переказів часто вживається повна назва – **Запорозька Січ**: *Уже не стало й Січі Запорозької, уже й землю козацьку пороздавали панам* [5, с. 133]; *Запорозьку Січ зруйнував якийсь Галаган* [5, с. 96]; *А чи не згадаєш ти, як от стільки-то років тому назад по цьому самому шляху та йшов бідний парубок у Запорозьку Січ...* [5, с. 133].

Не менш вживаним у легендах та переказах є топонім Великий Луг, який для Віктора Антоновича був рідним краєм: *За запорожців плавню звали Великим Лугом, а як пішла земля в поділ, про Великий Луг і забули... Згадують тільки старі люди* [5, с. 104]; *За козаччини Великий Луг київ запорожцями* [5, с. 180]; *Великий Луг – батько* [5, с. 142].

Великий Луг був для запорожців домівкою, адже саме в ньому козаки відчували себе захищеними. Запоріжжя було гарантією свободи та завжди привертало увагу козаків: *Здавна у Великому Лузі жило багато запорожців, а після того як зігнали їх звідси, – лишилися тільки старі діди* [5, с. 101]; *Як жили запорожці в Великому Лузі, то тут було їх кишло. В цьому місці ніяка б сила не звоювала війська!* [5, с. 105]. Тому Запоріжжя для українців – не просто географічна назва, але й символ волелюбства.

Крім цих двох вживаних назв, можна виділити такі топонімічні класи: гідроніми, ойконіми, хороніми, ороніми. З-поміж топонімів найбільш численну групу складають ойконіми, серед яких виокремлюються:

1. Назви слобідок (великі поселення, частини міста; квартали, де жили люди однієї професії, національності): *Поминувши слободи Пирого, Жуки й пана Замулу, дивимось – коли поперек дороги насип із хату заввишки, а задля проїзду прокопано ворота* [5, с. 12]; *У нас цих бабів не дуже багато, а найбільше їх у Таврії: і Василівці, Янчекраці й інших слободах* [5, с. 24]; *Коли ще в Гупалівці не було церкви, люди*

приписані були приходом до слободи **Жебуневої** [5, с. 144]; У Великому Лузі, проти слободи **Василівки**, є кучугури, а проміж ними – глибокі ями [5, с. 105];

2. Назви сіл та селищ: Давно-давно колись ув одному із наших наддніпрянських сіл, – може, в **Розумівці**, **Бабуриці** чи **Вознесенці**, – жила дівчина по імені Марійка [5, с. 33]; В селі **Меловому** на Херсонщині в одного чоловіка був жвавий хлопчина, з яким батько завше рибалчив [5, с. 40]; 3 **Нових Кайдаків** поїхала цариця Катерина в **Половицю**, а там жили самі запорожці [5, с. 69]; Між селом **Жебуневою** і **Новогупалівкою** була висока могила, а тепер стала нижчою – зорана [5, с. 144]; До одної вдови в селі **Качкарівці** Херсонського повіту, яка дуже побивалась за своїм чоловіком, почав літати богатыр [5, с. 40]; В селі **Меловому** на Херсонщині [5, с. 40];

3. Назви міст: Татарські степи колись були од Синього моря та аж туди, за запорозьку границю – майже без малу не до **Лубен** [5, с. 12]; Колись на Лису гору, що ото біля **Василівки** ні одна жива душа не потикалася [5, с. 14]; Є, кажуть, біля **Києва** гора Ахон [5, с. 20]; Ішла одна дівка в **Київ** Богу молитися [5, с. 26]; Їхав у **Київ** святий Андрій Першозваний Дніпром [5, с. 35]; Як стали ж селиться в ньому з Гетьманщини, то й прозвали **Новоселицею**, а теперечки – містом **Новомосковськом** [5, с. 217]; Оце як набридне якому козакові сидіти в Січі, то він одпроситься в кошового і гайда в **Нікополь** гуляти [5, с. 218]; Один чоловік із нашої слободи служив матросом у **Марнополі** (місто Маріуполь Донецької області) [5, с. 30].

Ойконіми в записках Віктора Антоновича виконують подвійну функцію (номінативну та хронотопічну) – позначають реалії минулого та сьогодення.

Гідроніми, зафіксовані в збірці В. Чабаненка «Савур-могила», можна поділити на 3 групи: потамоніми, пелагоніми та лімніоніми.

Серед потамонімів найуживанішими виступають Дніпро та Десна: **Дніпро** і **Десна** – це брат і сестра [5, с. 9]; Де є острови і скелі серед річки, там розходиться **Дніпро** з **Десною**. Коли ясний день, то видно, де **Дніпро**, а де **Десна**: в **Дніпрі** синя вода, а в **Десні** – мов жовта; **Десна** тече тихо, **Дніпро** – прудко [5, с. 9]; Селище Тарамське – стоїть воно над самим **Дніпром** на кам'яному і скелистому ґрунті [5, с. 220].

Одним із різновидів гідронімів є пелагоніми, які дають можливість розширити географічний простір: Насип цей видно скрізь, скільки очима зведеш – аж до **Азовського моря**... [5, с. 12]; Одного разу їхали Ростовською дорогою погонці, що доставляли провізію для війська, котре стояло біля **Азовського моря** [5, с. 155]; Але не вберіг – і красуня попливла з якимось витязем униз Дніпром, до **Чорного моря** [5, с. 194].

Варто зазначити, що у збірці «Савур-могила» зафіксовано два випадки вживання назви **Синє море** (сучасна назва – **Азовське море**), що відсилає нас до минулого: Вони, як і ми, живуть у **Синьому морі**, складають пісні, списують на камені і кидають нам на берег [5, с. 29]; Пісні – це з **Синього моря** [5, с. 29].

Ефект реального зображення змодельованого світу переказів доповнює й такий топонімічний клас, як-от лімніоніми: В Великому Лузі й тепер є **Савине озеро** [5, с. 80]; Баишові дуби у Великому Лузі були біля **озера Лебедевого**... [5, с. 107]; У Левенцевому урочищі, коло **Педининоного озера**, є льох засипаний землею [5, с. 140]; Взнала та й переказала поганій татарві, а татарва і підстерегла його, сердешного, в **Плавах**, як він ліг спати [5, с. 210].

Назви елементів рельєфу земної поверхні виокремилися в самостійний розряд оронімів та у легендах представлені назвами:

1. Гір та скель: Колись на **Лису гору**, що ото біля **Василівки** ні одна жива душа не потикалася [5, с. 14]; Їхав він один як палець, їхав та й пристав каючком до **Лисої гори** [5, с. 35]; Старий Сагайдак ускачів у землянку, вийняв із скрині срібні й золоті

таляри, висипав на дві шкури і поніс на **Середню скелю** [5, с. 130]; *Нижче Загбесвої Скелі* з берега потяглася в степ балочка Каблуківська [5, с. 189];

2. Урочищ: Любо було глянуть, як найдуть запорожці в **Сагайдачне!** [5, с. 55]; *Приїздив він часто в гості до свого товариша Матвія Шутя, що проживав в урочищі Сагайдачному* [5, с. 57]; *Біля нашого села Новотроїцького, над балкою Томиловою, є урочище Козацький Терник* [5, с. 209]; Від того по Левенцю-молодцю і прозвалося урочище **Левенцевим** [5, с. 210];

3. Балок: *Тоді подались вони під Косий Яр, у Йванівку, що коло Кременчука* [5, с. 49]; *Ще за Катерини на балці Таволжаній жив запорожець Довгий, і був він превеликий характерник...* [5, с. 65]; *Із того часу балку звуть Кіб'ячою* [5, с. 213]; *Недалеко від нашого Новотроїцького є балка Томилова* [5, с. 213];

4. Могили: *Біля Кушугумівки є Високі могили, їх три* [5, с. 146]; *Дикі коні, було, часто вибігають на Туркову могилу* [5, с. 213]; *Поблизу нашого села (як їхати на Зелене) є могила, що здавна прозивається Роблена* [5, с. 111]; *Запорозький скарб є на могилі Гострій* [5, с. 143]; *Сказавши це, попрощався з погонцями і пішов на Савур-могілу, до котрої було гонів, може, десять* [5, с. 156].

Інсулоніми (власні назви будь-яких островів [1, с. 102]) представлені назвами наявних географічних об'єктів та тих, які існували до затоплення Великого Лугу: *Приїхали до Дніпра, пустили коней уплав і опинилися в лісі проти Хортиці* [5, с. 129]; *Якось пішла Марійка до Дніпра, сіла в батьків човен та й попливла на Хортицю* [5, с. 34]; **Білим** звано острів, скільки й зазнаю [5, с. 64]; **Острів Таволжанний** – проти слободи Смольці [5, с. 138]; *Зміїв, кажуть, водилось тут три: один на острові Перуні, другий на Гадючому порозі, третій на острові Хортиці* [5, с. 212]; *Біля Бабурки і на Хортівському острові жили запорожці Шевці, Довгалі, Громуха, Кучугура, Головка та ще деякі* [5, с. 211].

Еклезіоніми – назви місць для проведення обрядів, місця поклоніння у будь-якій релігії; назви церков, каплиць, костелів, монастирів [1, с. 83]. У текстах, записаних В. Чабаненком, група еклезіонімів демонструє назви як святих християнських місць, так і язичницьких: *Є, кажуть, біля Києва гора Ахон. Ну, й вирішили вони на ту гору Ахон вилізти. І ось теперечки живе праведник на Ахоні, як у раю* [5, с. 20]; *Церква була дерев'яна, во ім'я святителя Миколая, від того й монастир прозивався Самарсько-Миколаївський, і дуже був багатий ризницею і церковною утвар'ю* [5, с. 217].

Дромоніми (власні назви будь-яких шляхів сполучення: наземних, водних, підземних, повітряних [1, с. 82]) – досить обмежена група ономалексими в легендах та переказах: *Дівчат і жінок так собі, на свободі, а чоловіків та парубків пов'язали сирицею та й женуть повз могилу Маріупольським шляхом* [5, с. 131]; *Головатий пішов по широкому Чумацькому шляху...* [5, с. 132]; *У балочці над Донським шляхом жив один запорозький ватажок із цілою ватагою братчиків* [5, с. 159]; *Приблизно на місці сучасної траси проходила старовинна дорога – відгалуження Муравського шляху* [5, с. 199]; *Вернувся панюга в Кінсьководівку, а звідси повернув на Кримський шлях* [5, с. 225].

Хороніми – окремих розряд онімів, який у збірці В. Чабаненка «Савур-могила» також вживається нечасто: *Так ото із того хлопчика-знайди й виріс великий гетьман України* [5, с. 111]; *Сховали повстанці трофеї і пішли далі Україну визволяти* [5, с. 113]; *Так вони й робили: було, в Туреччині живуть, а поміч дають своїм, хрещеним* [5, с. 47]; *Одного разу повертався Корж із Польщі, а за ним – погоня короля* [5, с. 63].

Як бачимо, всі топонімічні назви служать своєрідними знаками епохи, географічного простору. Завдяки використанню реальних топонімів в легендах та переказах досягається часопросторова конкретизація текстів, оскільки вони одночасно можуть вказувати на об'єкт, який й досі існує та на зниклий.

Цікавими з погляду художнього хронотопу є фонові оніми, які також стають відбиттям історії та топографії Запорозького краю від часів сивої давнини до сучасності. Фонові оніми, як правило, є факультативними, проте в певних контекстах вони можуть ставати ключовими: виступати в ролі своєрідних конкретизаторів хронотопу, містити в собі об'ємну історико-культурологічну інформацію, необхідну для сприйняття і осмислення тексту читачем, висловлювати головну думку автора, розкривати ідею. Звернемося до аналізу ключових фонових онімів у збірці В. Чабаненка «Савур-могила».

Основу ономастичного фону становлять демоніми – назви створінь надприродного, демонологічного світу, витворені уявою слов'янського народу, які входять до текстів як важливі актуалізатори часу і простору фольклорних текстів. За класифікацією демонічних персонажів Н. Тяпкіної [6, с. 8], представлені оніми на означення демонічних істот, що виконують хронотопічну функцію, розподілено за трьома групами:

1. Назви антропоморфних демонічних персонажів: *Уже кликав він і бабок, і розбабок, і **знахарів**-роззнахарів – нічого не помогло, бо він свою душу віддав чортам* [5, с. 149]; *Одно те, що вони були сильні, а друге, що між ними були **знахарі** й характерники великі* [5, с. 61]; *Жонатий Канцибера був великий **галдовник** (чаклун), загалдував свої гроші – і їх ніхто не візьме* [5, с. 101]; ***Галдовників** попи ніколи не ховали, а ховали їх запорожці по-своєму* [5, с. 65];

2. Назви на означення некродемонімів – назви духів, створінь, які були мерцями: ***Лісовик** – це з тої людини, що сама собі смерть заподіє* [5, с. 28]; ***Лісовик** такий, що й людину задавить* [5, с. 28]; *А окрім **морських людей**, пісні про свої вжитки складали ще запорожці, та й ті вимерли* [5, с. 29]; *Раз, кажуть, піймали якомсь **морського чоловіка*** [5, с. 39];

3. Назви зооморфних демонічних персонажів: *А тим часом неборака страшенно схуд, змарнів, став справжнісіньким **вовкулакою*** [5, с. 152].

Власні назви можуть виконувати як функцію оживлення художньо змодельованої дійсності, надаючи оповіді рамок часопросторової координатії, так і навпаки, перенесення реального у рамки потойбічного, надання оповіді елементу містики, розмиваючи межі хронотопу реального.

Геортоніми, власні назви будь-яких свят, пам'ятних дат, торжеств, фестивалів [1, с. 69], становлять ядро ономастичної лексики як актуалізатора певного часу. Серед назв свят, використаних у збірці В. Чабаненка «Савур-могила», зафіксовані:

1. Назви офіційних церковних свят: ***Великдень** – таке велике свято, що не тільки людина, а й скотина не повинна їсти, поки не посвятьть пасок* [5, с. 19]; *А на сьомому году хай мене жде, і хто вийде до могили або на **Різдво**, або на **Великдень**, або на **Зелену неділю**, так нехай мене дожида* [5, с. 117];

2. Назви, що пов'язані з пережитками язичницьких вірувань: *На тобі ось яблучко, положи перед собою та дивись, як почне воно котитись, то лізь швидше на **Трійцю*** [5, с. 34].

Різноманітні назви свят є частотними елементами у «Савур-могілі», оскільки тексти збірок репрезентують фольклор запорожців, які здавна були вірянами.

Для створення часової орієнтації текстів «Савур-могили» значущими є також реаліоніми (назви об'єктів, які існують або існували [1, с. 160]), які нерозривно пов'язані з тими часовими та просторовими віхами, у які ці історичні персоналії жили. Значну частину антропонімічної парадигми становлять двочленні найменування, більшість із яких стилістично навантажені та є засобом авторської характеристики. Найбільш вживаними є такі антропоформули:

1. Ім'я + прізвище, прізвище: *Семен Палій був лицар великий* [5, с. 119]; *Що стане Семен Палій сидати, кінь так і вгрузне по коліна* [5, с. 121]; *Тоді саме, коли жив Семен Палій, за гетьмана правив Іван Мазепа* [5, с. 122]; *Та до Грицька Нечоси!* [5, с. 73]; *Після того як Богдан Хмельницький розбив польську шляхту під Жовтими Водами, то козаки відпочивали в нашій балці* [5, с. 219];

2. Ім'я + козацьке станове звання: *Кошовий Калниш, одібравши таку звістку, зараз зібрав всіх козаків на раду* [5, с. 90]; *Кошовий Сірко, як узнав це, так і скинів. Сів на коня та як свисонув, як свисонув!* [5, с. 114]; *Раз якось пішли запорожці по здобич та їй заблудились, лишився один кошовий Сагайдак на всю Січ* [5, с. 131]; *Кошовий Герман, побачивши, що для його люду тутечки мало простору, та ще маючи деякі й інші заміри, розділив своє військо на три частини* [5, с. 47];

3. Звання + прізвище: *Ще за генерала Коховського, при Катерині, тут була слобідка Виноградівка* [5, с. 191]; *А на половині генеральшій Синельнички ще трохи маячить осокорини...* [5, с. 189]; *Саме на Зелені святки прийшов до нас великим військом генерал-поручик Текелій...* [5, с. 89].

Оскільки більшість текстів «Савур-могили» оповідають про козацьке минуле, то й імена історичних осіб, які використані у просторі легенд та переказів, пов'язані саме з цим давнім періодом: *Як зруйнував Потьомка Січ, запорожці давай смолити байдаки та дуби, давай тікати в Туреччину* [5, с. 143].

Одним із різновидів фонових онімів є етніоніми, які у текстах В. Чабаненка виконують дві функції:

1. Хронотопічну (онім вказує на певний час і місце або лише на одну з цих двох координат): *Як утекли турки і татари за Кінську, тоді цариця Катерина подарувала наші землі князеві Потьомкіну* [5, с. 227]; *Першими пішли євреї та цигани, а за ними другі якісь люди* [5, с. 29];

2. Ідеологічну (ідеологічно вмотивована негативна оцінка): *Приїхали москалі, обступили Сагайдакову землянку* [5, с. 130]; *От Савка чи довго козакував, чи ні, а тільки взяв і передався ляхам* [5, с. 78]; *Як дійшов Сава великого розуму, взяв та й передався ляхам* [5, с. 79]; *Погані були звичаї у бусурман, погані й у запорожців* [5, с. 102]; *Лемент стояв над степом страшенний: галакала татарва, іржали коні, ридали бранці!* [5, с. 179]. Етніонімія досліджуваних текстів репрезентує міжетнічні контакти як усередині держави, так і на її кордонах.

Агіоніми – імена святих, є засобами конкретизації часу і простору, в якому переплітаються реальний і міфологічний часопростори. У збірці В. Чабаненка актуалізаторами історичного часу і простору є агіоніми, представлені у вигляді:

1. Агіоантропонімів – імен святих людей, сподвижників православної християнської віри [1, с. 33]: *І оті скелі та гори, які понаблював сатана, росли б Бог зна доки, та вже святі Петро та Павло, як ходили вони по землі, заклили їх* [5, с. 14]; *Їхав у Київ святий Андрій Першоозваний Дніпром* [5, с. 36];

2. Новозавітних святих – імен персонажів Нового Завіту, які вважаються першими святими в історії християнської церкви: *Як Христос народився – змія прокляв, а потім звоював його якийсь богатир* [5, с. 187]; *А там у нього завжди висіло дві картини: на одній був намальований бог Ісус Христос, а на другій – чортяка з рогами* [5, с. 36];

Ото ж після того Господь посвятив землю і почав одпочивати після своїх трудів [5, с. 15]; *Якось-то лукавий заспорився з Богом, що вип'є всю воду і поїсть увесь пісок на землі* [5, с. 14]; та зрадників: *Тепер, кажуть, у пеклі тільки один Іуда зостався, а останні душі, які були, Христос повипускав на волю тоді, як сам воскрес із мертвих* [5, с. 21]; *Сидить, кажуть, окаянний Іуда в пеклі, на дверях, і все трусить тією калиткою з грішми, за які продав Христа* [5, с. 21];

3. Старозавітних мучеників – імен персонажів Старого Завіту: *Та коли Адам учинив свій гріх, Бог віддав їх святому Петрові* [5, с. 91].

Серед агіонімів, що створюють фон оповіді, виокремлюються ще агіотопоніми – назви святих місць чи місць зі Святого Письма: *Як хто був у Єрусалимі, так розказував: там, де жиди Христа мучили, осталося двоє жиденят* [5, с. 13]. У такому контексті власна назва стає виразником міфологічного хронотопу, а тому для читача є зрозумілим простір, де відбуваються події.

Отже, найбільш значущими у створенні просторової та часової організації у збірці В. Чабаненка «Савур-могила» є топонімічні парадигми. А всі ономастичні класи, виділені в цій збірці, становлять невіддільну складову мікросвіту художнього твору, вони є важливим засобом для створення ефекту реальності та вірогідності описуваних подій, правдивості культурно-побутового фону.

Оніми збірки «Савур-могила» В. Чабаненка є активним засобом творення часопросторових орієнтирів, оскільки несуть в собі закодовану інформацію про віднесеність назви до окремого історичного періоду, все це сприяє вивченню історії та культури нашого регіону.

Список використаної літератури

1. Бучко Д. Г. Словник української ономастичної термінології / Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова. – Харків : Ранок- НТ, 2012. – 256 с. ; Buchko D. H. Slovyk ukrainskoi onomastychnoi terminolohii / D. H. Buchko, N. V. Tkachova. – Kharkiv : Ranok- NT, 2012. – 256 s.

2. Ільченко І. І. Художній хронотоп «Січової скарбниці» крізь призму власних назв / І. І. Ільченко // Вісник Запорізького національного університету : Філологічні науки. – 2017. – № 1. – С. 127–131 ; Ilchenko I. I. Khudozhnii khronotop «Sichovoi skarbnytsi» kriz pryzmu vlasnykh nazv / I. I. Ilchenko // Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu : Filolohichni nauky. – 2017. – № 1. – S. 127–131.

3. Маруніч І. І. Топоніми в ідіостилі письменника : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Ігор Іванович Маруніч ; Київський університет ім. Т. Г. Шевченка. – Київ, 1994. – 18 с. ; Marunych I. I. Toponimy v idiostyli pysmennyka : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 / Ihor Ivanovych Marunych ; Kyivskiy universytet im. T. H. Shevchenka. – Kyiv, 1994. – 18 s.

4. Павленко І. Я. Духом козацьким гартований (про народознавчу і краєзнавчу діяльність В. А. Чабаненка) / І. Я. Павленко, М. К. Дмитренко // Народна творчість та етнографія. – 2004. – № 4. – С. 33–42 ; Pavlenko I. Ya. Dukhom kozatskym hartovanyi (pro narodoznavchu i kraieznnavchu diialnist V. A. Chabanenka) / I. Ya. Pavlenko, M. K. Dmytrenko // Narodna tvorchist ta etnohrafia. – 2004. – № 4. – S. 33–42.

5. Савур-могила : Легенди та перекази Нижньої Наддніпрянщини / упоряд., авт. прим. В. А. Чабаненко. – Київ : Дніпро, 1990. – 264 с. ; Savur-mohyla : Lehendy ta perekazy Nyzhnoi Naddniprianshchyny / uporiad., avt. prym. V. A. Chabanenko. – Kyiv : Dnipro, 1990. – 264 s.

6. Тяпкіна Н. І. Демонологічна лексика української мови : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Наталія Іванівна Тяпкіна ; Запорізький національний ун-т.

– Запоріжжя, 2006. – 19 с. ; Tiapkina N. I. Demonolohichna leksyka ukrainskoi movy : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 / Nataliia Ivanivna Tiapkina ; Zaporizkyi natsionalnyi un-t. – Zaporizhzhia, 2006. – 19 s.

7. Хлестун І. В. Топоніми в художньому тексті (на матеріалі української поезії II пол. XX ст.) / І. В. Хлестун // Урок української. – 2003. – № 10. – С. 23–25 ; Khlystun I. V. Toponimy v khudozhnomu teksti (na materialy ukrainskoi poezii II pol. XX st.) / I. V. Khlystun // Urok ukrainskoi. – 2003. – № 10. – S. 23–25.

8. Янко М. П. Топонімічний словник України : словник-довідник / М. П. Янко. – Київ : Знання, 1998. – 432 с. ; Yanko M. P. Toponimichnyi slovnyk Ukrainy : slovnyk-dovidnyk / M. P. Yanko. – Kyiv : Znannia, 1998. – 432 s.

Стаття надійшла до редакції 09.05.2019.

I. Ilchenko

N. Isachuk

ONYMS – INDICATORS OF THE HISTORICAL-ARTISTIC CHRONOTOP OF V. CHABANENKO'S COLLECTION «SAVUR-MOGHILA»

The article explores the specific nature of the onyms in the collection of legends and stories by V. Chabanenko «Savur-moghila». Professor V. Chabanenko is the author of many scientific developments in the field of linguistic science and literature, literary criticism and journalism, the poet and the translator. Onyms are an important part of the microcosm of artistic work, and they are essential for identifying the unique components of the individual style of the writer. The original, most recent space of the Savur-moghila collection is represented by the following onyms groups: toponyms and background onyms.

V. Chabanenko organizes texts of legends and stories of the Lower Dnieper area, so that own names become the main mouthpieces for the chronotopic organization of the work. Onyms are an integral part of the folkloric texts written by the writer and the expressions of the functional interconnections of temporal and spatial relations, which are artistically transformed in the plane of works and so they are the specific markers of historical and mythological time and space. Toponyms among all the groups of onomastic vocabulary are the most significant in creating spatial orientation of the text.

«Savur-moghila» provides detailed passporting of texts, references to all sources used, headlines of legends and transfers are given mostly by the organizer. It is worth noting that it was V. Chabanenko who managed to find and record the part of the national heritage, which for a long time was ignored, and often persecuted. All toponymic names are peculiar signs of the era, geographic space. Spatial and temporal specification in the author's processing of legends and stories of the Lower Dnieper area by V. Chabanenko is achieved by introducing real toponyms into the text. The simulation of events of the old period implies the reproduction of the historical colour of that time, which manifests itself in the use of its own names, which simultaneously indicate a real or missing geographic object.

The interesting points of view of the artistic chronotope are background onyms, which also become a reflection of the history and topography of the Zaporizhzhya region from the time of ancient antiquity to the present. Background onyms are usually optional, but in certain contexts they can become key: to act as peculiar timekeeper specifiers, to contain amount of historical and cultural information necessary for the perception and comprehension of the text by the reader, to express the author's main idea, to disclose an idea.

Key words: *anthroponym, hydronym, onym, onomasticon, toponym, chronotope.*